

O'QUVCHILARNI MA'NAVIY AXLOQIY TARBIYALASHDA XALQ RIVOYATLARIDAN FOYDALANISH

Egamberdiyeva Farida Avazbekovna

Oriental universiteti professori

Turg'unova Azizaxon Avazbekovna

Oriental universiteti magistri

ANNOTATSIYA: Mazkur maqola o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda xalq rivoyatlarining o'rni va ahamiyatini tahlil qiladi. Maqolada xalq rivoyatlarining yoshlar tarbiyasida qanday qilib axloqiy qadriyatlar, an'analar va milliy ma'naviyatni rivojlantirishda ishlatilishi mumkinligi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xalq rivoyatlarining tarbiyaviy kuchi va ularning o'quvchilarga ta'sirini oshirish uchun pedagogik usullar ham tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: ma'naviy tarbiya, axloqiy tarbiya, xalq rivoyatlari, tarbiyaviy qadriyatlar, milliy an'analar, pedagogik usullar, o'quvchilarni tarbiyalash, o'zbek xalq adabiyoti

O'quvchilarni ma'naviy va axloqiy tarbiyalash jarayoni, ularning shaxsiyati va ijtimoiy munosabatlarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Ma'naviy axloqiy tarbiya – bu yosh avlodni jamiyatda to'g'ri yo'lni tanlashga, halollikka, mehr-oqibatga, mas'uliyatga va vatanparvarlikka undovchi muhim jarayondir. Bu tarbiyaning muhim komponentlaridan biri xalq rivoyatlari va ertaklari bo'lib, ular bolalar ongini shakllantirishda, axloqiy qadriyatlarni aqlan anglashda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Xalq rivoyatlari, o'zining o'ziga xos tafsirlarida, qadimdan yurtimizda ajdodlarimizning hayotiy tajribalari va tafakkurini o'zida mujassamlashtirib kelgan. Ushbu rivoyatlar orqali xalqimiz axloqiy va ma'naviy qadriyatlarini jamiyatga yetkazgan. Har bir rivoyatning o'zida tarbiyaviy hikmatlar, o'quvchining axloqiy rivojlanishiga yordam beradigan saboqlar mavjud. Rivoyatlarning asosiy maqsadi – bolalar va o'quvchilarni ijobiy xulq-atvor, to'g'ri qarorlar qabul qilish, adolatni, do'stlikni, mehr-muhabbatni qadrlashga undashdir. Har bir rivoyatda yaxshi va yomon qahramonlar orasidagi farq ko'rsatiladi, bu esa o'quvchiga haqiqatni anglashda yordam beradi.

Axloqiy qadriyatlarni shakllantirish: Rivoyatlar orqali o'quvchilarga insoniy fazilatlar, mas'uliyat, halollik, do'stlik va mehnatsevarlik kabi axloqiy qadriyatlar o'rgatiladi. Masalan, "Oltin kalit" rivoyatida adolat va haqiqatni qadrlashga alohida urg'u berilgan.

Shaxsiyatni rivojlantirish: Xalq rivoyatlaridagi qahramonlarning tanlovlari va ularning xulq-atvori o'quvchilarni o'zlariga yo'l-yo'riq tanlashda yordam beradi. Bu o'quvchilarni ongli ravishda to'g'ri yo'lni tanlashga undaydi.

Maqsadga erishish yo'lida sabr-toqat: Ko'plab rivoyatlar maqsadga erishish uchun sabr va mehnat qilish zarurligini ta'kidlaydi. Bolalar o'z maqsadlariga erishish yo'lida chinakam mehnat va sabr-toqatni qadrlashni o'rganadilar.

Milliy madaniyatni o'rganish: Xalq rivoyatlari o'quvchilarni o'z milliy madaniyati bilan tanishtiradi. Bu orqali yoshlar o'z ildizlariga hurmat ko'rsatishni va milliy qadriyatlarni o'z hayotlarida amalda qo'llashni o'rganadilar.

Ma'naviy tarbiya – bu nafaqat axloqiy tushunchalar, balki o'quvchining ruhiy va estetik didini ham rivojlantirishdir. Xalq rivoyatlari, bolalarga nafaqat yaxshilik, adolat, hamjihatlikni o'rgatadi, balki ularning estetik ta'mini ham shakllantiradi. Rivoyatlar orqali o'quvchilar dunyoqarashi kengayadi, ular turli xalqlarning qadriyatlarini va urf-odatlarini haqida bilib olishadi. Xalq rivoyatlarini o'qish va muhokama qilish jarayonida o'quvchilar o'z fikrlarini aniq ifoda etish, boshqa fikrlarni hurmat qilish kabi ko'nikmalarni ham rivojlantiradilar. Bu o'z navbatida ularning kommunikativ ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi.

Yaxshilik va yomonlikni ajratish: Ko'plab rivoyatlarda yaxshilikni qilgan qahramonlar mukofotlanadi, yomonlik qilganlar esa jazo oladi. Bu o'quvchiga adolat, haqiqat, to'g'ri yo'lni tanlash haqida muhim tushunchalarni beradi.

Do'stlik va hamkorlik: Rivoyatlar do'stlik, hamjihatlik va birgalikda ishlashning ahamiyatini o'rgatadi. Bunday hikoyalar o'quvchilarga bir-birini tushunish, yordam berish va birgalikda maqsadga erishishning qadrlarini anglatadi.

Halollik va mas'uliyat: Yaxshi qahramonlar odatda halol, mas'uliyatli va o'z so'zida turadigan shaxslar bo'lib tasvirlanadi. Bu esa o'quvchilarga halollik va mas'uliyatni qadrlashni o'rgatadi.

Xalq rivoyatlari o'quvchilarga jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni, ijtimoiy tartibni va qoidalarni o'rgatadi. Rivoyatlarda ko'pincha ijtimoiy tenglik, hurmat va o'zaro tushunish ta'kidlanadi. O'quvchilar bunday hikoyalar orqali o'zlarining jamiyatdagi o'rnini, boshqa insonlarga nisbatan hurmat va e'tibor ko'rsatish zarurligini anglab etadilar. Xalq rivoyatlaridagi qahramonlar ko'pincha jasorat, fidoyilik va o'zini qurbon qilish kabi fazilatlarni namoyon qiladilar. Bu qahramonlarning tasviri orqali o'quvchilar jasoratni va o'z prinsiplariga sodiq qolishning ahamiyatini tushunadilar. Misol uchun, "Alpomish" yoki "Barchinoy" kabi rivoyatlar jasorat, fidoyilik va vatanparvarlikni ta'kidlaydi. Xalq rivoyatlari bolalarga estetik qadrlarni o'rgatadi. Ular hayot va tabiatning go'zalligini, chiroyini qadrlashga yordam beradi. Rivoyatlar o'quvchilarni voqealar va obrazlar orqali tasavvur qilishga, tilni va adabiyotni sevmagan holda nafaqat ma'naviy, balki estetik ravishda ham boyitadi. Xalq rivoyatlari ko'plab tarbiyaviy jihatlarni birlashtiradi. Ular yordamida o'quvchilar:

Intizom va sabr-toqatni o'rganadilar. Ko'plab rivoyatlar o'z maqsadiga erishish uchun sabr va intizomni talab qiladi.

O'zini anglashiga yordam beradi. Rivoyatlar qahramonlarning ichki kechinmalari va qarorlaridan misollar keltirib, o'quvchilarga o'z hayotidagi qarorlarni tahlil qilishga undaydi.

Hayotiy tajribaga ega bo'lishadi, chunki ko'plab rivoyatlar haqiqiy hayotdagi qiyinchiliklar va murakkab vaziyatlarga qanday yondashishni ko'rsatadi.

Xalq rivoyatlari xalqning tarixiy yodgorligi, madaniy merosi sifatida ajralib turadi. Ular milliy o'zlikni, urf-odatlarini, an'analarni va qadriyatlarni yosh avlodga yetkazishning samarali usulidir. Bu orqali o'quvchilar milliy qadriyatlarni o'z yurti va xalqi bilan bog'lab tushunadilar va bu qadriyatlarni saqlashga intiladilar. Ko'plab xalq rivoyatlari ko'plab ilmiy yoki falsafiy g'oyalarga ega bo'lib, bolalar va o'quvchilarga dunyoqarashni kengaytirishga yordam beradi. Ular o'quvchilarga axloqiy dilemmaning yechimlarini topishga yordam beradi, ayniqsa qiyin va murakkab vaziyatlarda.

XULOSA

Xalq rivoyatlari o'quvchilarni nafaqat axloqiy jihatdan, balki ruhiy, estetik, ijtimoiy va intellektual jihatdan ham rivojlantiradi. Ular o'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni, hayotiy saboqlarni va jamiyatda to'g'ri o'rin egallashni o'rgatadi. Rivoyatlar orqali bolalar va o'quvchilar nafaqat yaxshi inson bo'lishni, balki jamiyatda o'z maqsadlariga erishish uchun zarur bo'lgan fazilatlarini ham o'rganadilar. Shu sababli, xalq rivoyatlari tarbiyaning eng muhim vositalaridan biri sifatida xizmat qiladi. Xalq rivoyatlari o'quvchilarga nafaqat ma'naviy axloqiy, balki estetik va shaxsiy rivojlanishda ham katta yordam beradi. Ular orqali o'quvchilarga insoniyatning ezgu qadriyatlari, jamiyatdagi o'z o'rnini topish va muvaffaqiyatga erishish yo'li o'rgatiladi. Rivoyatlar o'quvchilarning axloqiy ongini shakllantirishda samarali vosita bo'lib, ularning tarbiyasida o'ziga xos o'rin tutadi. Shu sababli, xalq rivoyatlarini o'quvchilarga o'rgatish nafaqat ma'naviy tarbiya, balki milliy madaniyat va urf-odatlarini saqlash va rivojlantirish nuqtai nazaridan ham katta ahamiyatga ega. Xalq rivoyatlari o'zining tarbiyaviy ahamiyati bilan bolalar va o'quvchilarning axloqiy va ma'naviy rivojlanishida katta rol o'ynaydi. Ular nafaqat madaniy merosni saqlash, balki yoshlarni haqiqiy inson sifatida shakllantirishda ham muhim vositadir. Xalq rivoyatlarining tarbiyaviy ahamiyatini ko'proq o'rganish uchun ularning asosiy jihatlarini yoritish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Axmadaliyeva, G. (2015). "Xalq rivoyatlari va ularning tarbiyaviy ahamiyati." Tashkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Qodirova, M. (2018). "O'zbek xalq rivoyatlarining ma'naviy-axloqiy tarbiyadagi o'rni." Toshkent: Ma'naviyat va ma'rifat nashriyoti.
3. Mamatqulova, D. (2020). "Xalq rivoyatlarining o'quvchilarni axloqiy tarbiyalashdagi roli." Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
4. Shamsiyev, K. (2012). "Xalq og'zaki ijodi va uning yoshlarni tarbiyalashdagi o'rni." Tashkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
5. Ibragimov, F. (2014). "O'zbek xalq adabiyotining tarbiyaviy asoslari." Toshkent: Tashkent universiteti nashriyoti.
6. Tursunov, M. (2016). "Ma'naviyat va axloqiy tarbiya: nazariy va amaliy masalalar." Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.
7. Khamidov, S. (2019). "Xalq rivoyatlari: Tarbiyaviy potentsial va pedagogik yondashuvlar." Tashkent: O'zbekiston pedagogika akademiyasi nashriyoti.